

UDK-(47)

HARBIY XIZMATCHILAR ONGIDA MILLIY-AXLOQIY IDEALLARNI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOY-HUQUQIY MEXANIZMLARI

Mo'minov Fazliddin Qobil o'g'li

Samarqand shahri bo'yicha IIO FMB huzuridagi
Qo'riqlash xizmati boshlig'i o'rinbosari, katta leytenant.

ORCID: 0009-0003-1315-8990

E-mail: fazliddinmominov213@gmail.com

Tel: +998992446698

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20555622>

Annotatsiya: Mazkur tezisdagi harbiy xizmatchilar ongida milliy-axloqiy ideallarni shakllantirishning ijtimoiy-huquqiy mexanizmlari falsafiy va nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda huquqiy normalar, intizomiy talablar va ma'naviy qadriyatlarning o'zaro aloqasi, shuningdek, ularning shaxs ichki dunyosiga ta'siri yoritilgan. Harbiy muhitda axloqiy barqarorlik, milliy ong va ijtimoiy mas'uliyatning uyg'unligi ijtimoiy barqarorlikning muhim omili sifatida asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: harbiy xizmat, milliy ong, axloqiy ideallar, ijtimoiy-huquqiy mexanizm, intizom, ma'naviy barqarorlik

СОЦИАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНО-МОРАЛЬНЫХ ИДЕАЛОВ В СОЗНАНИИ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ

Аннотация: В статье анализируются социально-правовые механизмы формирования национально-нравственных идеалов в сознании военнослужащих. Рассматривается взаимосвязь правовых норм, дисциплинарных требований и духовных ценностей, а также их влияние на внутренний мир личности. Обосновывается значение нравственной

устойчивости и национального сознания как факторов социальной стабильности в военной среде.

Ключевые слова: военная служба, национальное сознание, нравственные идеалы, социально-правовой механизм, дисциплина, духовная устойчивость

SOCIO-LEGAL MECHANISMS OF FORMING NATIONAL-MORAL IDEALS IN THE MIND OF MILITARY SERVANTS

Abstract: The paper analyzes socio-legal mechanisms for shaping national and moral ideals in the consciousness of military personnel. It examines the interrelation between legal norms, disciplinary requirements, and moral values, as well as their impact on the individual's inner world. The study substantiates the importance of moral stability and national consciousness as key factors of social stability within the military environment.

Keywords: military service, national consciousness, moral ideals, socio-legal mechanism, discipline, spiritual stability

Milliy-axloqiy ideallarni qaror toptirishning ijtimoiy-huquqiy mexanizmlarida huquqning roli alohida ahamiyatga ega bo'lsa-da, u axloqiy me'yorlarning o'z-o'zini mustahkamlashiga xizmat qiluvchi strukturaga aylanadi. Chunki harbiy muhitda qabul qilinadigan bitta buyruq ham, intizomiy talab ham aslida ma'naviy mazmunga ega bo'ladi: u tartibni emas, tartib orqali barqarorlikni; bo'ysunishni emas, bo'ysunish orqali mas'uliyatni; jismoniy tayyorgarlikni emas, tayyorgarlik orqali ruhiy qat'iyatni shakllantiradi. Shu tariqa huquqiy mexanizmlar harbiy xizmatchining axloqiy dunyosida tashqi tayanch emas, balki ichki intilishlarni uyg'otuvchi kuch sifatida amal qiladi. Ijtimoiy falsafa nuqtai-nazaridan bu jarayon milliy ongning qayta ishlab chiqarilishi sifatida ham qaraladi. Harbiy xizmatchi jamiyatning qat'iy intizomga asoslangan, ayni paytda oliy axloqiy maqsadlar bilan boshqariladigan segmenti bo'lib, unda milliy idealning eng aniq shakllangan ko'rinishi mujassam bo'ladi. Shu bois ijtimoiy-huquqiy mexanizmlar

faqat ierarxik tizimni emas, balki shaxsning ma'naviy dunyosini ham qayta quradi. Harbiy shaxs o'z faoliyatida jamiyatning qadriyatlar tizimini tashuvchiga aylandi — bu esa ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikning eng muhim falsafiy asosi sifatida namoyon bo'ladi.

Milliy-axloqiy ideallarni mustahkamlovchi mexanizmlar, shuningdek, harbiy muhitni jamiyatning umumiy ma'naviy makoni bilan bog'laydi. Chunki harbiy xizmat izolyatsiya qilingan hodisa emas — u jamiyatning eng yuksak axloqiy talablari aynan qaysi darajada hayotga tatbiq etilayotganini ko'rsatuvchi ijtimoiy indikator vazifasini bajaradi. Agar jamiyatda axloqiy qadriyatlar zaiflashsa, bu zaiflik avvalo harbiy xizmatchi ongida seziladi; aksincha, jamiyatning ma'naviy barqarorligi harbiy axloqiy ruhni ham mustahkamlaydi. Shu jihatdan ijtimoiy-huquqiy mexanizmlar jamiyat va harbiy tizimning o'zaro uyg'unlashuviga xizmat qilib, milliy birlikning mustahkamlanishiga falsafiy asos yaratadi. Harbiy xizmatchilar ongida milliy-axloqiy ideallarni qaror toptirishning ijtimoiy-huquqiy mexanizmlari shaxsning ichki dunyosini jamiyatning strategik maqsadlari bilan birlashtiruvchi murakkab ijtimoiy jarayon sifatida namoyon bo'ladi. U milliy ongning tayanch nuqtasini vujudga keltirib, harbiy xizmatni faqat kasbiy faoliyat emas, balki jamiyatning ma'naviy-axloqiy mavjudligi va barqarorligi uchun mas'ul bo'lgan ijtimoiy institut sifatida belgilaydi. R.R. Komilov nikoh munosabatlarini axloqiy-estetik nuqtai nazardan tahlil qilib, "axloqiy qadriyatlarning barqarorligi millat ma'naviy immunitetini mustahkamlaydi"¹ deya yozadi. Bu g'oya harbiy ijtimoiy muhit uchun ham o'ta dolzarb — axloqiy immunitet, ya'ni halollik, sadoqat, vijdonlilik singari fazilatlar harbiy intizomning asosi bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, Komilovning "barqarorlik" kategoriyasini mutlaq tushunishda muayyan xavf mavjud — harbiy-axloqiy ideallar har doim dinamik jarayondir, ular zamon va ijtimoiy ehtiyojlarga mos yangilanishni talab etadi. Shu sababli, falsafiy yondashuv axloqiy barqarorlikni doimiy yangilanish orqali qaror topuvchi ijtimoiy muvozanat

¹ Komilov R.R. O'zbek xalqi nikoh munosabatlarining axloqiy-estetik mohiyati va transformatsiyasi. – Samarqand: SamDU, 2023. – B. 12.

sifatida talqin etishi kerak. L.K.Axatov Jomiy falsafiy merosini tahlil qilar ekan, “axloqiy muhit — bu jamiyat barqarorligining ma’naviy poydevori, uni shakllantirish uchun inson qalbini tarbiyalash zarur”² deya yozadi. Bu fikr harbiy xizmatchilar tarbiyasida ayniqsa muhim: harbiy psixologiyada “axloqiy muhit” — bu birgalikdagi mas’uliyat va iymonli hamjihatlikdir. Biroq, ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan qaraganda, bunday yondashuv individual axloqni haddan tashqari ruhiylashtiradi. Zamonaviy harbiy ongda axloqiy muhit faqat “ruhiy birlik” emas, balki huquqiy va institutsional mexanizmlar (intizom qoidalari, kodekslar, motivatsion tizimlar) bilan boshqariladi. Shu sababli, Jomiyning axloqiy konsepsiyasini harbiy sharoitda amaliylashtirish uchun uni ijtimoiy-huquqiy modellashtirish talab etiladi.

D.T.Muxsimov tasavvufning insonparvarlik mohiyatini tahlil etib, “tasavvuf insonni ichki islohotga chorlaydi, bu esa jamiyatda tashqi adolat va tinchlikning manbai bo‘ladi”³ deya ta’kidlaydi. Harbiy xizmatchi ongida milliy-axloqiy ideallarni shakllantirishda bu g‘oya juda muhim — chunki harbiy etikada ichki poklik va tashqi tartib o‘zaro uyg‘unlikda bo‘lishi kerak. Shu bilan birga, tasavvufiy “ichki islohot” g‘oyasini zamonaviy harbiy tuzumda to‘liq qo‘llash mumkin emas: davlat armiyasi shaxsiy introspeksiya emas, balki ijtimoiy-huquqiy mas’uliyat mexanizmlariga asoslanadi. Shu nuqtada Muxsimovning g‘oyasi falsafiy jihatdan idealistik bo‘lib, uni modern ijtimoiy mexanizmlar bilan uyg‘unlashtirish lozim. M.N.Melikova Alisher Navoiy merosini tahlil qilib, “insonning ruhiy kamoloti — ijtimoiy hamjihatlik va adolatning manbai”⁴ deya ta’kidlaydi. Bu fikr falsafiy jihatdan universal bo‘lib, harbiy xizmatchilar ongida milliy-axloqiy ideallarni shakllantirishda Navoiy paradigmasi — “adolat orqali birlik” konsepsiyasiga asos bo‘ladi. Shu bilan birga, bu yondashuvni tanqidiy baholaganda, Navoiy falsafasi individual kamolotga yo‘naltirilgan, ammo harbiy institutda axloqiy ideallarni

² Axatov L.K. Abdurahmon Jomiyning ijtimoiy-axloqiy qarashlari. – Toshkent: O‘zMU, 2023. – B. 11.

³ Muxsimov D.T. Tasavvuf ta’limotining insonparvarlik mohiyati va yoshlar tarbiyasidagi o‘rni. – Buxoro: BuxDU, 2023. – B. 6–9.

⁴ Melikova M.N. Alisher Navoiy ma’naviy merosining ijtimoiy-falsafiy mohiyati. – Samarqand: SamDU, 2023. – B. 11.

shakllantirish ko'proq kollektiv ong mexanizmlariga tayanadi. Shu bois, ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan Navoiy g'oyalarini tizimli (davlat-harbiy) darajada uyg'unlashtirish zarur.

G.T.Kabulniyazova o'z tadqiqotida G'arb falsafasidagi "hayot falsafasi" konsepsiyasini tahlil qilib, "insonning ongidagi ijodiy kuch, iroda va axloqiy mas'uliyat — hayotning ma'naviy asosidir"⁵ deya yozadi. Bu fikr zamonaviy harbiy xizmatchi konsepsiyasiga hamohang — harbiy shaxsning iroda erkinligi, mas'uliyati va intellektual salohiyati jamiyat barqarorligining falsafiy asosi hisoblanadi. Biroq, tanqidiy nuqtai nazardan, "iroda" tushunchasini harbiy ijtimoiy tizimda haddan tashqari individuallashtirish xavfli — chunki harbiy tizimda iroda erkinligi kollektiv mas'uliyat bilan muvozanatli bo'lishi zarur. N.K.Ibotova Ibrohim Mo'minov merosini tahlil qilib, "ma'naviy jasorat — milliy ongni uyg'otuvchi intellektual kuchdir"⁶ deb yozadi. Bu g'oya harbiy ong uchun o'ta muhim: jasorat nafaqat jismoniy, balki axloqiy-intellektual hodisadir. Harbiy xizmatchining ongida Vatanga sadoqat va huquqiy burchni bajarayotgan paytda, uning axloqiy qarashlari milliy ongning aksi bo'lishi kerak. Shu bilan birga, Mo'minovning "ma'naviy jasorat" konsepsiyasi ko'proq ziyolilik paradigmasida talqin qilingan; harbiy sohaga tatbiq etilganda, bu jasoratni huquqiy sadoqat va xizmat etika tizimi bilan birlashtirish lozim.

Milliy-axloqiy ideallarni qaror toptirishning ijtimoiy-huquqiy mexanizmlarida huquqning roli alohida ahamiyatga ega. Harbiy muhitda qabul qilinadigan buyruq va intizom talablari nafaqat tashkiliy tartibni, balki ma'naviy mas'uliyatni ham shakllantiradi. Huquqiy mexanizmlar harbiy xizmatchining axloqiy dunyosida tashqi nazorat vositasi emas, balki ichki intizom va mas'uliyatni mustahkamlovchi omil sifatida namoyon bo'ladi.

⁵ Kabulniyazova G.T. Fridrix Nitsshe va Anri Bergson "Hayot falsafasi"da inson muammosi. – Toshkent: O'zMU, 2023. – B. 9.

⁶ Ibotova N.K. Ibrohim Mo'minov ilmiy-falsafiy merosining umuminsoniy ahamiyati. – Buxoro: BuxDU, 2023. – B. 7–9.

Harbiy xizmat jamiyatning ma'naviy barqarorligini aks ettiruvchi ijtimoiy indikator hisoblanadi. Jamiyatdagi axloqiy qadriyatlarning holati harbiy muhitda ham o'z ifodasini topadi. Shu sababli ijtimoiy-huquqiy mexanizmlar nafaqat harbiy tizimni, balki shaxsning ma'naviy dunyosini ham shakllantiradi.

Milliy-axloqiy barqarorlikni mustahkamlashda ilmiy-falsafiy meros muhim ahamiyat kasb etadi. Axloqiy qadriyatlarning barqarorligi jamiyatning ma'naviy immunitetini kuchaytiradi. Shu bilan birga, axloqiy ideallar statik emas, ular zamon talablari asosida yangilanib boruvchi dinamik jarayondir.

Tasavvuf, Sharq falsafasi va klassik mutafakkirlar merosi insonning ichki kamoloti orqali jamiyat barqarorligiga erishish g'oyasini ilgari suradi. Biroq zamonaviy harbiy tizim sharoitida axloqiy tarbiya faqat individual ruhiy yondashuv bilan cheklanib qolmasdan, institutsional va huquqiy mexanizmlar bilan uyg'unlashgan holda amalga oshirilishi zarur.

Shu nuqtai nazardan, harbiy xizmatchilar ongida milliy-axloqiy ideallarni shakllantirish jarayoni shaxsiy kamolot, huquqiy mas'uliyat va ijtimoiy burchning integratsiyalashgan tizimi sifatida talqin etiladi.

XULOSA

Harbiy xizmatchilar ongida milliy-axloqiy ideallarni shakllantirish ijtimoiy barqarorlik va milliy xavfsizlikning muhim omilidir. Mazkur jarayonda huquqiy normalar, intizom tizimi va ma'naviy qadriyatlar o'zaro uyg'un holda faoliyat yuritishi zarur. Ijtimoiy-huquqiy mexanizmlar harbiy xizmatchining shaxsiy mas'uliyatini kuchaytirib, uning milliy ong va jamiyat qadriyatlariga sadoqatini mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- [1] Komilov R.R. O'zbek xalqi nikoh munosabatlarining axloqiy-estetik mohiyati va transformatsiyasi. – Samarqand: SamDU, 2023. – B. 12.
- [2] Axatov L.K. Abdurahmon Jomiyning ijtimoiy-axloqiy qarashlari. – Toshkent: O'zMU, 2023. – B. 11.

[3] Muxsimov D.T. Tasavvuf ta'limotining insonparvarlik mohiyati va yoshlar tarbiyasidagi o'rni. – Buxoro: BuxDU, 2023. – B. 6–9.

[4] Melikova M.N. Alisher Navoiy ma'naviy merosining ijtimoiy-falsafiy mohiyati. – Samarqand: SamDU, 2023. – B. 11.

[5] Kabulniyazova G.T. Fridrix Nitshe va Anri Bergson “Hayot falsafasi”da inson muammosi. – Toshkent: O'zMU, 2023. – B. 9.

[6] Ibotova N.K. Ibrohim Mo'minov ilmiy-falsafiy merosining umuminsoniy ahamiyati. – Buxoro: BuxDU, 2023. – B. 7–9.